'Εκλεκταί φιλολογικαί συνεργασίαι

Ο Κ. ΚΑΒΑΦΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ

Τοῦ κ. Εὐαγγέλου Στρουμπούτα

«Βραχὺ τὸ ταξίδι, κοπιαστικοὶ οἱ δρόμοι, ἀβέβαιο τὸ τέρμα τῆς ζωῆς». Μ' αὐτὰ τὰ λόγια ἀπεχαιρέτησε ὁ Σολωμὸς τὸν 'Ιταλοέλληνα ποιητὴ Οὔγκο Φόσκολο τὸ 1827 σὲ μιὰ ἐκκλησιὰ τῆς Ζακύνθου. Πόσο ἀληθεια θὰ ταιριαζαν τὰ ἴδια λόγια καὶ γιὰ τὸν ἀείμνηστο Καβάφη. Μιὰ ἐποχὴ τὸ φόρεσε κατάσαρκα γιὰ ἀτομική του χρῆση καὶ παρηγοριά, σὰν φάρμακο στὸν πόνο τῆς μόνωσης καὶ τῆς ἀπελπισίας, γιὰ τὶς προδομένες φιλοδοξίες του. Γεννήθηκε στὴν 'Αλεξάνδρεια τὸ 1868. Τὰ παιδικά του χρόνια τὰ ἔζησε στὴν 'Αγγλία, ὅπου καταπιάστηκε μὲ τὴν ἀγγλικὴ λογοτεχνία. 'Αργότερον ἐπανῆλθεν εἰς Αἴγυπτον καὶ διετέλεσε κρατικὸς ὑπάλληλος ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἔκτοτε ἠσχολήθη ἀποκλειστικὰ μὲ τὴν ποίησιν. Εἶναι πρωτότυπος ποιητὴς καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν μετρικήν. 'Η παραγωγή του δὲ σημαντική. Ἔγραψε καὶ εἰς περιοδικὰ καὶ μεμονωμένα φύλλα. Δὲν ἄργησε νὰ ἀσχοληθῆ καὶ μὲ ἀρχαίους συγγραφεῖς, συγκινοῦν ἀληθινὰ ἡ μελαγχολικὴ ἱστορία τοῦ Καισαρίωνος υἱοῦ τῆς Κλεοπάτρας, ἡ τοιαύτη τοῦ Ὀροφέρνους ὁ Ὑπερίωνος Τάφος κ. ἄ. Ἂς μὴ νομισθῆ ἀπόπειρα ὑκιογραφίας ἐδῶ, μιᾶς τόσο γόνιμης προσωπικότητος. Τολμῶ νὰ πιστεύω, πὼς μόνον ἐλάχιστον φόρον τιμῆς, πρὸς τὴν μνήμην τοῦ ποιητοῦ ἀποδίδω, μὲ τὸ βιογραφικὸ αὐτὸ σημείωμα. 'Υπάρχουν στιγμὲς στὴ ζωὴ ποὺ ἡ Μοῖρα τραβάει τὸ πέπλο της ἀπὸ τὸ πρόσωπό της, κι' οἱ καρδιές μας σκιρτοῦν, γιατὶ ἀντικρύζουν τὰ μελλούμενα. 'Υπάρχουν ὅμως καὶ στιγμὲς ποὺ ἡ σκέψη μας γυρνᾶ νοσταλγικὰ στὰ περασμένα. Αὐτὴ ἡ μοῖρα χαμογέλασε εἰρωνικὰ στὸν μεγάλο Καβάφη κι' ἐκεῖνος κατάλαβε κι' ἔκλεισε μεσ' στὴν ψυχή του ὅτι εἶχαν γνωρίσει τὰ μάτια του μέχρι ἐκείνη τὴ στιγμή, γιατὶ κάποια ἀόρατη μορφὴ τοῦ εἶπε σιωπηλὰ πὼς δὲν θὰ τὰ ξανάβλεπε. Ἔσβυσε ἥσυχα μιὰ ζωὴ μέσα στὶς ὀδυνηρὲς καὶ μεγαλόπρεπες ταραχὲς μιᾶς ἀνήσυχης καρδιᾶς, ποὺ ζητοῦσε νὰ ἀγκαλιάσῃ τὸν κόσμο ὁλόκληρο. Πεθαίνει μὲ τὴ γαλήνη τῆς αἰωνιότητος, ἐνῶ σὲ λίγο θαβλέπε τὴν ἰδέα τῆς λευτεριᾶς καὶ τῆς προόδου νὰ γκρεμίζεται στὴν Εὐρώπη καὶ εἶχε τόσο μεθύσει μὲ αὐτήν. 'Εγκατέλειψε τὴν ὡραία ζωὴ ὅταν ἐκηρύσσετο ὁ ὁλοκληρωτικὸς πόλεμος ἀπὸ τὸν Χίτλερ. Σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ὑπῆρξεν θερμὸς θιασώτης τῆς μεγάλης ἰδέας, συνεπὴς ρεαλιστὴς καὶ ἐφλέγετο μὲ τὸ αἴσθημα τῆς Τέχνης. Σὰν "Ελληνας μὰ καὶ σὰν κάθε ἄνθρωπος δὲν ἀνέχεται τὴ «δολοφονία τοῦ κάλλους». Δὲν τὸν ἐπηρέασε καθόλου ἡ παροικιακὴ ἱστορία τοῦ 'Αλεξανδρινοῦ 'Ελληνισμοῦ, προσπάθεια ἐξαρτοποιήσεως ὡρισμένων ποιημάτων του ἀπ' αὐτήν, εἶναι, ματαιοπονία. "Οταν ἠρωτήθη γιὰ τὶς πολιτικές του πεποιθήσεις, ἀπήντησεν ὅτι δὲν εἶναι πατριώτης, ἀλλὰ φιλετικός, ἐννοοῦσε δὲ μὲ αὐτό, τὴν μεγάλη 'Ελλάδα μὲ τὴν Πόλη καὶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς 'Ασίας. Εἶναι ἐθνιστὴς καίτοι μακρυὰ ἀπ' τὴν 'Ελλάδα σ' ὅλη του τὴ ζωή.

Τὸ πολύπλευρο ἔργο του ἔχει βέβαια τὴ θέση του στὴν 'Ελληνικὴ λογοτεχνία, κρίνεται φυσικὰ καὶ τώρα καὶ θὰ κρίνεται μὲ κάθε νέο πρίσμα τῶν καιρῶν. Μὰ κάθε φορὰ θὰ περνᾶ ἀπὸ μιὰ χρήσιμη δοκιμασία τὸ κριτικὸ πνεῦμα τῆς κάθε ἐποχῆς καὶ θὰ δείχνῃ τὴν ἡλικία του. Δὲν ἔχουν ρυτίδες μόνον οἱ λογοτεχνικὲς σελίδες. Τὰ χρόνια τὰς ἄρχισε νὰ τὰ ἔχῃ καὶ ἡ 'Ελληνικὴ κριτική. "Ο,λοι ξέρουμε πόσο κεντρικὴ καὶ πόσο αἰσθητὴ μορφὴ τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς στάθηκε ὁ ποιητής. Εἶναι ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοῦ λογίου μιᾶς γενεᾶς εὐσυνείδητης, μιᾶς «ἐμπαθοῦς» θὰ ἔλεγα ἀφαιρῶντας ἀπὸ τὴ λέξη τὴν παραφθορά της —καλλιέργειας τοῦ λόγου.

'Ο Καβάφης εἶναι ἡ τελευταία ψυχὴ τοῦ ὁμορφου παληοῦ καιροῦ καὶ ἡ πρώτη τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα. Μαζί του ἐκλείπει μιὰ ἐποχή, καὶ ὅσοι ἀπομένουν ἀπ' αὐτὴν καὶ θέλησαν νὰ δώσουν κίνηση στὸ καράβι τῶν ἰδεῶν, ἡ μοῖρα τους ἡ ἴδια εἶναι ἀποκαλυπτική. Σὰ τὰ 1896 πέθανε σ' ἕνα ξενοῦλο φρενοβλαβῶν ἕνας ποιητὴς (ὁ Βιζυηνός). Στὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα μερικοὶ φιλοσοφοῦντες αὐτοκτονοῦν, ἄλλοι ἐγκαταλείπουν τὴ φιλοσοφία γιὰ νὰ κάνουν πολιτική. Σταμάτησε μὲ τὸ θάνατό του θὰ μποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς καὶ ἡ κίνηση τῶν ἰδεῶν. Σταμάτησε ἡ συγκινημένη φωνή, ἡ ποιητικὴ φωνὴ τοῦ ξεριζωμένου 'Ελληνισμοῦ τῆς 'Αλεξανδρείας.

Μὰ νομίζω πὼς ἀξίζει νὰ ἐπιμείνω περισσότερο στὴ διαλεύκανση τῆς βιογραφίας του. 'Ο Καβάφης ὀφείλεται, ἀπὸ μικρὸς τὶς ἐπιδράσεις δύο φύσεων, τῆς κληρονομικῆς, ποὺ τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ 'Ελληνικοῦ στοιχείου καὶ τοῦ δώρησε τὸν κόσμο τῆς τέχνης καὶ τοῦ κάλλους, καὶ τῆς ἐπικτήτου τῆς 'Αγγλικῆς ποὺ τὸν πλούτισε μὲ τὸ βαθὺ φιλοσοφικὸ αἴσθημα καὶ τὸ μεγενθυτικὸ πρῖσμα τῆς μελαγχολίας. 'Ο Καβάφης ποὺ ξέρουμε ὅλοι, καὶ ποὺ τὸν γνώρισαν οἱ λόγιοι τῆς 'Ελλάδος ἀπὸ τὸν Ξενόπουλο στὰ 1901 ὡς τὸν Δημαρᾶ στὰ 1932 ἦταν ὁ ἄνθρωπος κάποιου ἄλλου κόσμου Πίσω εἶχε μιὰ μεγάλη ἐποχή, τοῦ παροικιακοῦ ἀστισμοῦ, συγκρατήθηκε πνευματικὰ μέσα σὲ μιὰ χρονικὴ περίοδο ὅπου, ἄκμὴ καὶ παρακμὴ συυπάρχουν ἐγωϊστικά. Νωρὶς γνωρίστηκε μὲ τὴ δημοτικὴ ποίηση τοῦ Χριστόπουλου καὶ τὴ ψευτοκλασσικὴ τοῦ Ραγκαβῆ. Μὰ ἡ Ἰδεολογία τῶν πρώτων του χρόνων, γέμισε τὸ πνεῦμα του μὲ τὸν ἀνθρωποκεντρισμό, τὸ ρεαλισμό, καὶ τὸ Βολταιρικὸ σκεπτικισμό. 'Ο Οὐαλδικὸς αἰσθητισμὸς τοῦ προσέφερε ἀνάγλυφα τὸν κόσμο τῆς τέχνης, τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς ὁμορφιᾶς.

"Ενα ἐρώτημα ὅμως θὰ γεννηθῆ σὲ κάθε ἀναγνώστη τῆς βιογραφίας του. Πῶς ὁ Καβάφης κυριεύτηκε ἀπὸ τὸ πάθος τῶν γραμμάτων; 'Ο Μαλάνος εἶχε ἀπαντήσει: 'Ο νεαρὸς Καβάφης εἶχε πολὺ περιπλανηθεῖ. 'Η κληρονομική του ὅμως προδιάθεσις τὸν ἔσπρωχνε πρὸς τὸν κόσμο τοῦ πνεύματος. Φοίτησε σὲ διάφορα ἰδιωτικὰ σχολεῖα, ἀπηλλαγμένος τῆς βιοτικῆς ἔγινε ἐπιμελής, ἐξυπνος, φιλομαθέστατος. Ἀνετράφη ὅπως εἴπαμε παραπάνω στὴν 'Αγγλία, ἐννέα χρόνων ἔφυγε γιὰ τὴν Αἴγυπτο, στὴν 'Αλεξάνδρεια φοίτησε στὴν 'Εμπορικὴ Πρακτικὴ Σχολὴ ὁ «Ἑρμῆς» τοῦ Κωνσταντίνου Παπαζῆ, ὅπου γίνεται μύστης τῶν ἰδεῶν τοῦ 'Ελληνισμοῦ. Καὶ ὅταν ἀργότερα ἐρέθηκε στὴν Πόλη πλαταίνουν οἱ ἰδεολογικοί του ὁρίζοντες. 'Εδῶ στὴν Πόλη, συμπληρώνεται ἡ φυλετικὴ συνείδηση τοῦ ποιητή, ποὺ θὰ κρατήσῃ μέχρι τὸ 1911. Τότε θὰ μιλήσῃ γιὰ τοὺς "Ελληνες, «μὲ τὴν ποικίλη δράση τῶν στοχαστικῶν προσαρμογῶν». Θᾶχει ὅμως παραιτηθῆ ἀπ' τὴ μεγάλη φυλετικὴ ἰδέα, τὴν ἀνασύσταση τῆς 'Ελλάδος, ὅπως κάποτε τὴν δραματιζόταν Σ' τὴ πόλη μελετᾶ βυζαντινὴ ἱστορία, νεοελληνικὴ ποίηση, λόγια καὶ δημοτική, καὶ ψηλαφίζει τὴν ἀρχὴ τῆς τελειότητος. Γεμίζει τὸ εἶναι του, καὶ τὰ διώματά του μὲ συγκινήσεις ἀπὸ δραματικὲς περιπέτειες τοῦ 'Ελληνισμοῦ τῆς πόλης. 'Από τὰ πρῶτα βήματά του ὁ ποιητὴς ,δοκιμάζει νὰ τρυπήσῃ τὴ «δανεικὴ χιονόστρωση τοῦ ρητορισμοῦ» καὶ τὸ ἐπιτυχάνει μὰ γίνεται ἡ ψυχὴ του στοιχειωμένο καταφύγιο τῶν ἐξιδανικευμένων μορφῶν τῆς ὀδύνης. 'Αναμένει μοιρολατρικὰ τὴ λύτρωση ἀπ' τὸν πόνο τῆς ψυχῆς του «Τὰ πλοῖα ὅμως ποὺ θὰ τὸν ταξιδεύσουν μακρυὰ ἀπὸ τὸ ἄγχος τῆς μόνωσης δὲν τὰ θλέπει ἀκόμη». Παράξενα αἰσθήματα τὸν κυριεύουν. 'Ο ἄλλοτε ρωμαντικὸς ποιητὴς γίνεται τώρα ἡδονιστής. 'Αρχίζει γιὰ δυό—τρία χρόνια τὴ νυκτερινὴ ζωή (1894—1897) καὶ γίνεται τολμηρὸς ἡδονοθήρας Ξέρει πολὺ καλὰ ὅμως ὅτι πιὸ μεθυστικὴ εἶναι ἡ γεύση τῆς ἡδονῆς ποὺ ἀνακαλύπτει, τόσο πιὸ ἐξωγκωμένη ἀπὸ τὴ φανταστα του θλέπει τὴν εἰκόνα τῆς πτώσεώς του. Οἱ στίχοι ποὺ ἀκολουθοῦν μαρτυροῦν τὰ ἀνωτέρω

«Οἱ εὐτυχεῖς τὴν φύσιν θεθηλοῦσι.
Τῆς λύπης εἶναι Τέμενος ἡ γῆ.
'Αγνώστου πόνου δάκρυ στάζει ἡ (αὐγή»

"Ας ἰδωμεν ὅμως τὸν μεγάλο ποιητὴ σὰν παράγοντα πολιτισμοῦ. Σὰν τέτοιος στάθηκε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐποχή του, οὐδέτερος ἀπὸ τοὺς γύρω του. "Ηταν τὸ στοιχεῖο τῆς 'Αλεξάνδρειας τοῦ 19ου αἰῶνα. 'Ο 20ος αἰὼν ὑπῆρξεν πολὺ τυχηρότερος τοῦ προηγουμένου, ἔνοιωσε πάνω του τὰ πνευματικὰ θήματα τοῦ Κωνσταντίνου Καβάφη, ποὺ ἐρχόντουσαν ἀπὸ πολὺ μακρυὰ καὶ ἔδιναν καινούργια ζέα τοῦ κόσμου. Πῆρε στὰ σπλάχνα του τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητή, ἄκουσε τὰ τελευταῖα του λόγια καὶ κληρονόμησε τὴ χρονολογία τοῦ θανάτου του, γεγονὸς ποὺ θὰ τὸν κάνει ἀξέχαστον γιὰ πολλοὺς αἰῶνες. "Ενα ὁρόσημο στὰ μέσα τοῦ 20οῦ αἰῶνα θὰ μένῃ γιὰ νὰ θυμίζει τὸ τέλος δύο ἐποχῶν Τῆς ἐποχῆς ποὺ ἔζησε ὁ Καβάφης καὶ τῆς ἐποχῆς ποὺ ἔφερε στὸ τέλμα τοῦ πνευματικοῦ ξεπεσμοῦ τὴν ἀριστοκρατικὴ 'Αλεξάνδρεια.

Αὐτὸς ἦταν ὁ Καβάφης, ποὺ ἡ ποιητική του προσφορὰ θὰ τροφοδοτεῖ χωρὶς τελειωμὸ τὸ μέλλον.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΣΤΡΟΥΜΠΟΥΤΑΣ

Μικρὰ νέα

Παρ' ὅλον ὅτι τελειώνει καὶ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ 'Οκτωβρίου ὁ καιρὸς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι θαυμάσιος πρὸς μεγάλην δυσφορίαν τῶν καταστηματαρχῶν πωλήσεως ὑφασμάτων κλπ παρεμφερῶν εἰδῶν, ἀρκούμενοι προσωρινῶς νὰ ἐπιδεικνύουν ἁπλῶς τὰ προϊόντα των.

—Καὶ τοῦτο διότι οἱ ἐνδιαφερόμενοι πελάται των ὅλο καὶ ἀναβάλλουν μιὰ καὶ ὁ καιρὸς τὸ ἐπιτρέπει.

—'Η φθορὰ ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς χρήσεως, τῆς κλίμακος παρὰ τὸν Ἱερὸν Ναὸν Παντανάσσης ἔχει φθάσῃ στὸ ἀπροχώρητον.

—Καιρὸς λοιπόν, λόγω ἄλλωστε καὶ τῆς μικρᾶς δαπάνης ποὺ ἀπαιτεῖται, νὰ ἀντικαταταθῆ διότι πλείστους ὅσους κινδύνους ἐγκυμονεῖ εἰς τοὺς ἀνερχομένους καὶ κατερχομένους αὐτὴν συμπολιτας.

—'Η ἐκ τῶν γενομένων πρὸ μηνῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὸ 'Αρχαῖον Ὠδεῖον, ἀπόρριψις τῶν χωμάτων εἰς τὸν πρὸ τῆς Πλατείας 'Αγ. Γεωργίου χῶρον, κάθε ἄλλο παρὰ τουριστικὴν ἐμφάνισιν ἐπιδεικνύει.

—Νομίζομεν, ὅτι μία ἔστω καὶ πρόχειρος φύτευσις τοῦ χώρου αὐτοῦ διὰ θάμνων ἢ ἀνθέων ἐπιθάλλεται ἀφ' ἑνὸς πρὸς σεβασμὸν διὰ τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου αὐτοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τὴν ἐν γένει καλὴν ἐμφάνισιν τῆς πόλεως.

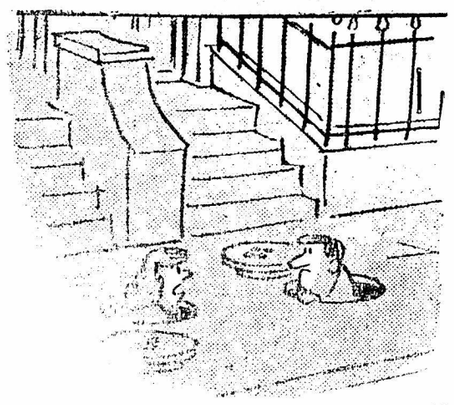

—Πρέπει νὰ βροῦμε ἄλλον τρόπον γιὰ νὰ θλεπώμαστε..... 'Ο ἄντρας μου ἀρχίζει κάτι νὰ ὑποπτεύεται!

Εἰς ἱκανοποίησιν σχετικοῦ αἰτήματος

ΘΑ ΜΕΤΑΦΕΡΘΗ Η ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΑΓΙΑΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΚΑΙ ΘΑ ΜΕΤΑΒΛΗΘΗ ΕΙΣ ΜΕΓΑΛΟΝ ΠΑΡΚΟΝ

Πάντως τὸ ἔργον εἶναι δαπανηρὸν

Πληροφορούμεθα, ὅτι ἐπιτροπὴ κατοίκων τῆς συνοικίας 'Αγίας Αἰκατερίνης Πατρῶν ὑπέβαλε νέαν αἴτησιν πρὸς τὸν Δήμαρχον κ. Ν. Βέτσον διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖ τὴν ριζικὴν λύσιν τῶν προθλημάτων τὰ ὁποῖα ἔχουν δημιουργηθῆ ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡ ἐν λόγῳ περιοχὴ ἔχει τελείως ἐγκαταλειφθῆ καὶ διότι ἔχει ἤδη καταστῆ μολυσματικὴ ἑστία ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ὑγείαν τῆς πόλεως γενικώτερον.

'Η ἐπιτροπὴ αὕτη, ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν κ. κ. 'Απ. 'Αποστολοπούλου, Δημ. Καλογεροπούλου, Γερ Λαθέρ-του Χρ. Καραπάνου καὶ 'Αλ. Ποταμιάνου, ἀναφέρει μεταξὺ ἄλλων εἰς τὴν αἰτησίν της ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς:

«Παρακαλοῦμεν θερμότατα ὅπως λάθητε σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπόθεσιν καὶ δοθῆ λύσις εὐνοϊκὴ καὶ νὰ εἰσθε θέβαιοι ὅτι μεγάλως θὰ εὐεργετήσετε τοὺς 2000 κατοίκους συνοικοῦντας πέριξ τοῦ συνοικισμοῦ, οἱ ὁποῖοι καθημερινῶς στενάζουν ἐκ τῶν ποικίλλων παρεκτροπῶν καὶ ἀσχημιῶν ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ κατοικούντων.

Οἱ ὑπογράφοντες τὴν αἴτησιν ζητοῦν ἐν κατακλείδι ὅπως πρὸς ὁριστικὴν λύσιν τοῦ θέματος, μεταφερθῆ, ἡ συνοικία, ἡ ὁποία, ὡς γνωστὸν ἀποκαλεῖται καὶ «Γύφτικα» εἰς ἄλλην περιοχήν, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ κ. Δήμαρχος εἰς πρόσφατον συνεδρίασιν τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου ἀνεκοίνωσεν, ὅτι μελετᾶ πράγματι τὴν μεταφορὰν τῆς συνοικίας 'Αγίας Αἰκατερίνης εἰς ἄλλο σημειον καὶ τὴν μετατροπὴν τοῦ δημιουργηθησομένου κενοῦ χώρου εἰς πάρκον, δοθέντος ὅτι ἡ πόλις στερεῖται πράγματι παντελῶς ἑνὸς τοιούτου χώρου. Πάντως ἐπειδὴ τὸ θέμα δὲν εἶναι εὐχερές, ἀλλὰκαὶ διότι ἀπαιτεῖται μεγάλη δαπάνη, ὁ κ. Βέτσος σχεδιάζει νὰ ζητήση ἐν προκειμένῳ τὴν βοήθειαν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ὑπουργείου Προνοίας.

Εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν συντάκτου μας ὁ κ. Βέτσος ἀπήντησε συγκεκριμένως ὡς ἑξῆς:

—'Αναγνωρίζω τὸ δίκαιον τοῦ αἰτήματος καὶ ἔχω ὑπὸ μελέτην σχέδιον, τὸ ὁποῖον θὰ ὠφελήση καὶ τὰ δύο μέρη καὶ τὴν πόλιν γενικώτερον. Πάντως τὸ θέμα εἶναι πολὺ σοβαρὸν καὶ θὰ χρειασθῆ ἡ βοήθεια τοῦ Κράτους. Εἰς πρώτην εὐκαιρίαν εἶμαι ἕτοιμος νὰ θέσω τὸ θέμα εἰς τοὺς ἁρμοδίους ἐκπροσώπους τῆς κυβερνήσεως.

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ ΣΠΑΠ

ΩΤΟΜΟΤΡΙΣ: Δι' 'Αθήνας: 2.47 π. μ., 6.10 π. μ., 8.24 π. μ., 12.32 μ. μ., 4 57 μ. μ., 7.24 μ. μ. (ταχεῖα). Διὰ Καλαμάταν: 2.23 π. μ., 6.10 π. μ., 12.02 μ. μ. Διὰ Κυλλήνην: 6.10 π. μ., 9,10 π. μ., 12.02 μ. μ. 1. 28 μ. μ. (ταχεῖα), 4.55 μ. μ. Διὰ Πύργον —'Ολυμπίαν: 9.10 π. μ., 1.28 μ. μ. (ταχεῖα), 7.39 μ. μ. Διὰ Δερβένι: 7 μ. μ. Διὰ Καλάβρυτα: 2. 47 π. μ., 12.32 μ. μ. 4.57 μ. μ.

ΑΤΜΗΛΑΤΟΙ: 11.24 π. μ. διὰ Καλάβρυτα καὶ 'Αθήνας, 3.50 μ. μ. διὰ Κυλλήνην, Πύργον, 'Ολυμπίαν, Κυπαρισσίαν.

«ΚΑΛΥΔΩΝ»: 5.35 π. μ., 1.35 μ. μ., 5.35 μ. μ.

ΠΟΥΛΜΑΝ διὰ Ζάκυνθον: 10.30 π. μ. καὶ 3 μ. μ. Κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακὴν τὸ δεύτερον πούλμαν, ἀντὶ τῆς 3 μ. μ., θὰ ἀναχωρῇ τὴν 5 μ. μ.

ΛΕΩΦΟΡΕΙΑ: 6.10, 9 π. μ., 12.10 μ. μ., 3 μ. μ. καὶ 6.15 μ. μ. Διὰ Λουτράκι: 9 π. μ.

ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ ΚΤΕΛ

ΔΙ' ΑΘΗΝΑΣ: 5, 6.30, 9, 10.30, 12.45, 15, 17,30, 19.45, 23.30. (Τηλ. 23—56.

ΔΙ' ΑΙΓΙΟΝ: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 11,30, 12, 12.30, 13, 13.30, 14. 15, 15, 16, 17, 18,19, 20, 21. (Τηλ 29—73).

ΔΙΑ ΠΥΡΓΑΝ: 6, 8, 9.30, 11.30, 13, 15, 16.30, 18.15, 19,30. (Τηλ. 39—97).

ΔΙΑ ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ: 6.30, 9.30 Διὰ Μάνεσι 16. Διὰ Δάφνη 12. 15. (Τηλ. 36—01).

ΔΙΑ ΤΡΙΠΟΛΙΝ: 6.30 (Τηλέφωνον 31—01.

ΔΙΑ ΜΕΣΟΛΟΓΙΟΝ— ΑΓΡΙΝΙΟΝ. 6.30, 9.30, 11.30, 13.30, 16 30, 18.30. (Τηλ. 39—93).

ΔΙΑ ΝΑΥΠΑΚΤΟΝ: 9.20, 11.20, 13.20, 17.20, 19.20. (Τηλέφωνον 39—93).

ΔΙΑ ΚΕΡΚΥΡΑΝ: Δρομολόγιον φέρρυ—μπώτ 10ης π. μ. (Τηλέφωνον 25—56).

ΣΗΜΑΙΕΣ ἕτοιμες καὶ ἐπὶ παραγγελία Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ Μαιζῶνος 68—Τηλ. 26—07

'Αναμνήσεις ἀπὸ τὸ παρελθόν

ΑΙ ΠΑΤΡΑΙ ΤΟΥ 1884

Τοῦ κ. Τάκη Δ. Γιαννακοπούλου

Καὶ πάλιν θὰ γράψωμεν σήμερα διὰ τὴν παλαιὰν Πατρα, ὁηλαδὴ την Πατρα τοῦ Ετους 1884. 'Εκείνη τὴν εποχὴ ἡ πόλις τῶν Πατρῶν ενημερωσε πολύ, καθότι δεν ὑπῆρχον σταφίδες της Καλλιφορνίας και της Αὐστραλιας, οὐτε και πολλα εργοστασια μαρμελάδων ὅπως εἶναι σήμερα εἰς την Εὐρώπην και την 'Αμερικην, και τοιουτοτροπως ἡ ἑλληνικη σταφις ἦτο περιζήτητος κασότι το ἡμιου της εσοδειας τὸ ἔπερνε ἡ Γαλλία δι' οινοποίησιν. Την εποχὴν ἐκείνην ἐπίσης δὲν ὑπῆρχεν ὁ σιδηροδρομος Πατρῶν —Ἀθηνῶν, οὐτε ὁ Ἰσθμος τῆς Κορινθου και ὅλα τα ψάρια τοῦ Μεσολογγίου ἐπωλοῦντο εἰς τας Πάτρας εἰς πολὺ χαμηλὰς τιμάς, ὁηλαδὴ 70 λεπτὰ μία ὀκά οι μεγαλες τσιποῦρες και 50—60 λεπτα οι χονδροὶ μπακαλέοι. Ὑπῆρχον δὲ και 30 Καλαθρέζικες ἀνεμοπρα-νες. Τα κρεατα, τα μεν βουσικα κριαρια επωλοῦντο πρὸς 70 λεπτὰ ἡ ὀκα, τὸ δὲ ντόπιο κρεας πρὸς 1.20.

'Η πόλις εἶχε πληθυσμον τότε 30.000 κατοίκους και εἶχεν ἐλλειψιν ἀπὸ εργάτας. Διὰ τοῦτο ἤρχονιο εργάται γκέκηδες 'Αλβανοι—Μωαμεθανοί, κάτι ἄνδρες ξανθοὶ καὶ ὑψηλοὶ καὶ εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματα μὲ δύο δραχμὰς τὴν ἡμέραν ἐνῶ οἱ ντόπιοι ἐργάτες ἐπαιρνον πέντε δραχμὰς τὴν ἡμέραν.

'Ο νομὸς 'Αχαΐας καὶ "Ηλιδος ἦτο ὁ πλουσιώτερος νομὸς τοῦ Κράτους διότι εἰσήγαγε χρυσὸν ἀπὸ τὴν σταφίδα. Τηνέποχὴνἐκείνην ὀκόσμος καλότρωγε καὶκαλόπινε. Κάθεγωνια εἶχε και μια ταθερνα με μαὺρο κρασι. Κρασιὰ μαὺρα ὅπως τὰ ἔλεγον τότε πιτιά.

'Εκείνην τὴν ἐποχὴν ἐσυρηθίζετο ἀπὸ μερικοὺς γλεντζέδες, νὰ βάζουν ενα ντεβὰ στὸ φοῦρνο μὲ κρέας και νὰ τὸ τρώγουν τὸ βράδυ στὴν ταθέρνα. Μιὰ παρέα ἀπὸ πέντε ἄτομα ξεκίνοῦσε. 'Ο εἷς κρατοῦσε τὸν ντεβὰ μὲ τὸ κρέας καὶ επήγαινον ὅλοι νὰ διασκεδάσουν, ὅπως εἰσήρχοντο τοὺς φώναζε ὁ ταθερνιάρης «Καλῶς τὰ παιδιὰ» καὶ ἀφοῦ εκάθηντο εἰς τὸ τραπέζι εἰς ἑξ αὐτῶν ὁ πλέον ἐπιτήδειος ἔκανε τὴν διανομὴ μὲ τὰ χέρια του εἰς τὰ πιάτα τῶν φίλων του.

'Αφοῦ ἐθαζαν μία ὀκὰ κρασὶ εἰς μίαν φιάλην ἤρχιζαν νὰ τρώγουν σιγὰ—σιγὰ καὶ τρώγωντας καὶ πίνωντας μεθοῦσαν «φέρε μας καὶ τυρὶ» φώναζε ὁ ἕνας, ἄλλος δὲ «κάγε καὶ μιὰ σαλάτα ἀπὸ μαρούλια».

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κάθε ταθερνιάρης εἶχε μιὰ μεγάλη πλάκα καὶ ἕνα κοντύλι καὶ ἔγραφε τὶς παραγγελίες. 'Ενῶ εἰσήρχοντο διάφοροι πελάτες ἐφώναζον «'Ανδρέα, δῶσε ἕνα κρασὶ εἰς τὸν Κύρ—Βασίλη». Καὶ ὁ 'Ανδρέας τὰ ἔγραφε εἰς τὴν πλάκα. Τέλος ὅταν ἔρθανε 3 ἢ 4 ἢ ὥρα τὸ πρωὶ ἐσηκώνοντο νὰ φύγουν καὶ εἰς ἐξ αὐτῶν ἔλεγεν εἰς τὸν 'Ανδρέαν τὸν ταθερνιάρην. «Κάμε λογαριασμὸ 'Ανδρέα, τὶ χρωστᾶμε». Καὶ ἀφοῦ ὁ 'Ανδρέας ἔκανε τὸ λογαριασμὸ ὁ ἄλλος τοῦ ἀπαντοῦσε: «'Ανδρέα ἀπόψε δὲν ἔχω λεπτὰ μαζί μου φτα». Καὶ ὁ 'Ανδρέας ἐθύμωνε. Ἔλεγε: «Πῶς δὲν ἔχεις λεπτὰ ἤρθες χωρὶς λεπτά, ἀφοῦ ἔφαγες ἐγὼ δὲν εἶμαι ὁ παραγωγὸς ὁ οἰνοπώλης καὶ τὸ πρωὶ θὰ σὲ νοικοκύρης νὰ πάρῃ τὴν ὑπόλοιπη τμὲ προσθάλης ἐμπρός εἰς τὴν μου». «Μᾶς προσθάλης ζωὴ γεν ἕνας ἄλλος. «Πλήρωσε σὺ» Ἔλεγε ὁ 'Ανδρέας. «Ἐγὼ δὲν νω διότι εἶμαι καλεσμένος ἀπὸ σὲ ὁ ἄλλος καὶ οὔτω καθ' ἑξῆς. ἐποχὴν ἐκείνην ὁ πάγκος τῆς νας ἦτο ἀπὸ τσίγκο, κάτωθεν ποίου ὑπῆρχεν ἕνα μεγάλο κ εἰς τὸ ὁποῖον ἔθαζαν τὰ λερ πλὰ ὑπῆρχεν ἕνα χάρισμα θαζαν μία δίκαινη κομπόστα τὴ καθὼς καὶ ἕνα μεγάλο μυχαίρι (κάμα). 'Ο ταθερνιάρης τρεχε νὰ παρῃ τὴν κομπόστα οἱ ἄλλοι τὸ ἔθαζαν στὰ πόδια.

'Η ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν ἡ ἐποχὴ τῶν παλληκαράδων καὶ κοντοδῶν. Καὶ ἐνῶ ἡ φεύγουσα ἐποχὴ εἶχε φθάσει ἕως τὴν πλατεῖα τοῦ Γεωργίου, αἴφνης ἐνεφανίσθη μαυρυὰ μία ὁμάδα νὰ ἔρχεται δρόμο ποὺ ὅταν ἐπλησίασε ἔκαμε νὰ λέγῃ: 'Εσκότωσαν τὸν Τρεμουυτάνον. Καὶ ἐσκότωσε ὁ 'Αρκούδας εἰς τὴν θέρνα στὸν "Αγιο Διονύσιο.

Αὐτὴ τὴ ζωὴ ἐπερνοῦσαν οἱ λαοὶ Πατρινοὶ ἕως τὸ ἔτος 1884 πότε ὁ μακαρίτης ὁ Δεληγιάννης ἔδωσε μία κλωτσιὰ καὶ τὴν ἔρριξε καρδάρα μὲ τὸ γάλα: 'Επρόκειτο νὰ ἀθῆ τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας καὶ ἡ 'Ελλὰς εἶχε μόνον τὸ στρατὸ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁ μισὸς ἀγύμναστος καὶ ἐνῶ τὰ μισὰ ἔμεναν ἡσαν γκράδες καὶ μὲ τὸν ἥλιο ἐδολισμὸ ἐσπαζαν. 'Η Τουρκία μᾶς ἀντίκρυσε μὲ 350.000 στρατὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ μισὸς ἀξιωματικοὺς καὶ κατὰ τὴ Λάρισα.

'Από τότε ἡ 'Ελλὰς ἔμεινε μακρὰ ἀπὸ τοὺς ἑξῆς "Ελληνες κώσταινα» καὶ ἤρχισεν ἀναστενσεις πρὸς τὴν Ρωσσίαν ἀπὸ τιάτας.

"Εκτοτε ἀρχίζουν α